

Lika men Olika Lika

TEXT Elisabeth Klevbom och Barbro Jönsson.

Så var temat för årets Specialpedagogiska Rikskonferens för Svenska förbundet för specialpedagogik i Malmö den 13 och 14 november 2014. Arrangör detta år var Södra Sveriges förening för specialpedagogik. Konferensen hölls på Malmömessans mycket fina lokaler vid Stadion och drog ca 170 deltagare.

Södra Sveriges förenings ordförande **Unn Görman** hälsade alla välkomna och sedan öppnades konferensen av

Eva Klubb Degsell, ordförande i SFSP.

Eva talade om barns olika behov och lika rätt till specialpedagogiskt stöd.

Årets annorlunda present till föreläsarna bestod av ett skolpaket för fyra barn med läroböcker, skrivböcker och pennor från Unicef, som skickas till barn som behöver dem. Det blev mycket uppskattat.

Anita Kullander, leg psykolog och verksam inom skolan talade om "Sär- begåvning – tillgång eller funktions- nedsättning? Sen drygt fem år har hon specialiserat sig på särbegåvning. Sär- begåvade barn/elever har givetvis alltid funnits, men vi är bättre på att hitta dem i dagens skola än man var förr, mycket beroende på att dagens skola är mer öppen. Vi har dialogpedagogik och vi frågar och upptäcker barnen, men är vi beredda på att lyssna och möta den särbegåvade eleven, undrar Anita Kullander. Särbegåvade elever är ofta "högprotesterande", vill lära sig, men passar inte in i skolans system. De tycker inte om skolan. En särbegåvad elev skulle kunna klara grundskolan på 5 år. Det finns elever i skolsystemet som har gjort det, men gymnasiet tar inte emot dem, de blir "hemmasittare" i stället.

Ett problem för den särbegåvade eleven är diskrepansen mellan den intellektuella nivån och den sociala mognaden. Den särbegåvade eleven tränas heller inte i uthållighet, eftersom de lär sig så snabbt. Det gör att de inte, som andra, tränas i att hantera känslan av att misslyckas och att man måste försöka igen. Därför kan en åttaåring ha kvar en treårings sätt att reagera på en frustration samtidigt som dom har en femtonårings intellekt.

En viktig föreläsning för oss som arbetar i skolan. Vi har alla mött dessa elever. Anita tipsade om att SR Skolministeriet har ett program, "När skolan är för lätt", som går

att lyssna på. Mer information finns också på nätet: www.begavadebarn.nu/filurum-grupperna.html

Christel Jansson, utvecklingsledare i Höör talade om hur man där arbetar med inkluderande lärmiljöer. Att möta alla barn och ge det stöd och den stimulans som var och en behöver i sitt lärande i förskola och skola är en utmaning för alla.

Hon berättade om ett intressant utvecklingsprojekt – ifous (innovation, forskning och utveckling i skola och förskola) där elva kommuner i Sverige ingår. Huvudmän, rektorer, elevhälsa och lärare träffar varandra och tillsammans med forskare lär de sig mera och utbyter goda erfarenheter och idéer. Skolorna som deltar är varandras kritiska vänner, det betyder att man gör besök hos varandra, är med på lektioner och möten och hjälper till att få syn på den egna kulturen, ställer frågor och förklarar. Mycket nyttigt!

Detta sker i samarbete med Malmö högskola och pågår från 2012-2016. MAH är delaktig både genom att bidra med aktuell forskning och att forska i projektet, elever i åk 3 och 7, lärare, specialpedagoger, skolteam och huvudmän har besvarat enkäter och intervjuats kring hur inkluderande lärmiljöerna är. Det har saknats forskning i detta område, 75% av lärarna tycker att det är svårt med inkluderande undervisning, men att det är viktigt. Eleverna vill vara i klass och ändå få stöd. Man måste hitta former där alla kan lyckas.

Under 2014 ligger fokus på Goda lärmiljöer om arbete med relationer, bemötande, lärarsamarbete och vad som gynnar inkludering.

Vill ni veta mer gå in på: www.skola2011.blogspot.se

Det finns även en facebookgrupp som heter *Levla lärande*.

Ingrid Hylander, leg psykolog, PhD, docent i pedagogik föreläste om Elevhälsa i retorik och praktik, en studie som gjordes 2011 av forskare vid Linköpings universitet och Karolinska institutet. Den visade att trots att alla yrkesgrupper vill arbeta hälsofrämjande och förebyggande i enlighet med den nya lagstiftningen, så handlar det mest

om traditionella uppgifter och diagnosticering av enskilda elever. En mycket intressant föreläsning som tog upp problematiken med samverkan inom elevhälsa, de olika yrkeskategorierna med sin unika kompetens som inte kommer till sin rätt på grund av en rädsla att profilera den egna yrkesrollen och en avsaknad av gemensamma teorier och metoder för hälsofrämjande arbete.

Ingrid menar att man enligt Aaron Antonovskis teori om KASAM (som handlar om begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet) skulle arbeta mer salutogen inom elevhälsan, alltså bygga på det friska och hälsofrämjande. Det blir ofta motsatsen, det patogena, som innebär att det redan hunnit bli stora problem. Hon menade därför att lärare behöver samtal och stöd av elevhälsan på ett tidigt stadium, när de har problem med elever. Hon åskådliggjorde den här teorin om förebyggande arbete med en bild av ett barn som drunknar, för att det kan inte simma. Då kan man förebygga genom att ge barnet en simdyna, men det optimala vore att lära barnet simma. Elevhälsoprojektet kan laddas ned från www.cefam.se Sök på elevhälsa.

Petter Iwarsson, socialpedagog med vidareutbildning inom handledning, familjebehandling och barn/ungdomspsykoterapi. Han arbetar deltid på BRIS som sakkunnig och föreläste om samtal i skolan - en möjlighet till utveckling, och har skrivit en bok med samma titel. En engagerande föreläsning som handlade om hur samtal och relation kan bidra till att vi kommer närmare en skola för alla med alla dess olikheter. Det kan hjälpa oss i förståelsen samt ge oss verktyg i bemötandet av barn och ungdomar. Det kan även vara en viktig del för att kunna möjliggöra utveckling och lärande för fler. Han hänvisade till skolagen och annan forskning om hjälman och lärandet av Torkel Klingberg.

Även Petter talade varmt om Aaron Antonovskys teorier om KASAM och hälsans mysterium Salus Genesis (Salus-hälsa och Genesis-ursprung).

Begriplighet = förståelse

Hanterbarhet = inre och yttre resurser

Meningsfullhet = hopp, mål och mening i skolan

Ett synsätt som handlar om att bygga på det friska hos människan och om att känna sammanhang i tillvaron.

Hur ska vi hjälpa eleverna med detta? Petter menar att vi bygger en bro av samtal och relation.

Marie-Louise Lundberg, leg. psykolog, fil.dr och enhetschef vid teamet för krigs- och tortyrskadade barn på BUP (barn och ungdomspsykiatri) i Malmö. Hon har under årens lopp mött många flyktingbarn, som utsatts för ofattbar tortyr och krigsupplevelser.

Christiana 15 år i Sierra Leone berättar:

”Jag höll på att plocka tomater. Plötsligt omringades jag av RUF rebeller. De tog tomater och åt sedan tvingade de mig att föra dem till vårt hus. Där mördade de min mamma och sa att jag måste gå med dem fast jag sa att mina tre syskon inte skulle överleva utan mig.”

Barnen lider av Posttraumatiskt stressyndrom (PTSD). Det betyder att de har varit utsatta för en traumatisk händelse där följande ingått i bilden: personen upplevde, bevittnade eller konfronterades med en händelse eller en serie händelser som innebar död, allvarlig skada (eller hot om detta), eller ett hot mot egen eller andras fysiska integritet. Den traumatiska händelsen återupplevs om och om igen på ett eller flera olika sätt med återkommande, påträngande och plågsamma minnesbilder, tankar eller perceptioner relaterade till händelsen. Hos barn kan detta ta sig uttryck i återkommande lekar och mardrömmar om händelsen. Marie-Louise berättar om ett effektivt sätt att göra om eller stoppa mardrömmarna genom att ge barnet ett gosedjur. När drömmen kommer säger barnet: ”Om drömmen kommer stoppar jag den med mitt gosedjur!”

Handlingar eller känslor kan återkomma, som om den traumatiska händelsen inträffar på nytt. De får en känsla av att återuppleva händelsen med alla sinnen om och om igen, det kallas även dissociativa flashbackupplevelser. Personer som dissocierar kan till synes verka ”dagdrömma” eller vara ouppmärksamma. De kan även känna intensivt psykiskt eller fysiskt obehag inför ljud och dofter som har samband med händelsen.

I skolan kan vi hjälpa barnen på många sätt, t ex att bearbeta sina upplevelser genom leken och rolllekar. Det är så viktigt att de får berätta sin historia och att vi vågar lyssna och fråga. Vi får skapa en undervisning som ger nya möjligheter till sammanhang och tillhörighet, vi behöver alla höra till. Inte ha för långa pass med samma aktivitet – det kan vara svårt att hålla koncentrationen. Sätt gärna upp schemat eller kursplaneringen på väggen och förbered utflykter och studiebesök väl. Psykoedukation: informera om koncentrationssvårigheter och inlärningsproblem i samband med traumatisk stress; sömnproblem mm. Allt för att skapa förståelse.

Eva Kristina Salameh, logoped med dr. och sedan många år specialiserad på flerspråkiga barn höll en mycket lärorik och underhållande föreläsning med rubriken ”När andraspråket dröjer”. Hon startade föreläsningen med att avliva ett antal myter om flerspråkiga barns språkutveckling.

Flerspråkiga barn börjar inte tala senare än enspråkiga barn. Majoriteten av jordens barn är flerspråkiga, tvärtom vad vi ofta tror i västvärlden.

Den flerspråkiga utvecklingen är inte långsammare.

Hjärnan är gjord för språk i plural och hanterar utan problem ett antal språkliga system. Det som kan ta något längre tid är att tillägna sig ordförråd. Ordförråd på de olika språken är inte identiska.

Det flerspråkiga barnet är inte två eller flera enspråkiga barn i samma kropp, ordförråden på de olika språken ser inte likadana ut. Språken används i olika sammanhang. Detta innebär att, om man ska bedöma ett tvåspråkigt barns ordförråd, så måste man kartlägga båda språken, och väga samman resultatet.

Något som var nytt var att språkstörning är ovanligare hos flerspråkiga barn än hos enspråkiga. Det faktum att hjärnan exponeras för flera språk tränar både fonologi och exekutiva funktioner. Man kan inte heller ha språkstörning på ett av sina språk. Om det verkar vara så, så ligger felet någon annanstans än hos barnet, kanske i den språkliga miljön barnet vistas i?

Det var en mycket givande föreläsning som gav mer smak. Eva-Kristina Salameh ansvarar också för Språkens Hus, ett centrum för språkstörning och flerspråkighet. Hemsida: www.sprakenshus.se Här finns förutom information och litteraturtips, också pedagogiskt material att använda i undervisningen.

Elisabeth Lindén, fil mag i specialpedagogik och rådgivare på SPSM (Specialpedagogiska skolmyndigheten). Elisabeth Lindén presenterade SPSM:s kartläggningsmaterial "Flerspråkig kartläggning av avkodning och läsning".

Elevgruppen utgör 20 % av eleverna i den svenska skolan. Det är en mycket heterogen grupp som förväntas lära sig svenska språket och att läsa på svenska. Många pedagoger är ofta inblandade i elevgruppens undervisning, klasslärare, speciallärare/pedagoger, SVA-lärare och modersmålslärare. Tyvärr visar resultat att svenska skolan inte lyckas fullt ut med att ge elever med utländsk bakgrund en fullgod utbildning, även om de har gått hela sin skoltid i svensk skola (PISA 2012 Skolverket, 2013 s 147). För att vi ska lyckas bättre behövs en bättre samordning mellan de pedagoger som arbetar med elevgruppen och en möjlighet att kartlägga elevens läs- och skrivutveckling.

Det har länge saknats ett bra kartläggningsmaterial för detta. Det material som nu har kommit ut är utvecklat i Norge och översatt. Materialet är tvåspråkigt, dvs det aktuella språket och svenska. Det har än så länge kommit på fyra språk, arabiska, somaliska, spanska och polska. Turkiska och persiska kommer inom kort och fler är på väg.

Läs mer om materialet på SPSM:s hemsida, www.spsm.se

Sök på "Flerspråkig kartläggning av avkodning och läsning". Där finns också två videoföreläsningar om ämnet.

Claes Nilholm, professor i pedagogik med inriktning mot specialpedagogik vid Malmö högskola, föreläste under rubriken "Effektiv och inkluderande specialpedagogik – finns den?"

Han inleder med att titta på skolans uppdrag i ett bredare perspektiv och går då in i styrdokumentet. I skollagen talas om lust att lära, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar, men när vi kommer till särskilt stöd så handlar det nästan enbart om uppnående av kunskapsmålen.

Inkludering nämns inte i styrdokumentet, men det finns många värderingar som är förenliga med vad som brukar menas med inkludering, enligt Claes Nilholm. Vad är då inkludering? Han resonerar kring olika definitioner av begreppet och skiljer på placering och inkludering. Att vara placerad i en klass innebär inte att individen är inkluderad, om den inte är socialt och pedagogiskt delaktig i klassens verksamhet. Han resonerar också kring om vårt betygssystem är förenligt med inkludering. Det saknas forskning inom området.

Andra halvan av föreläsningen ägnades åt en studie kring olika metoders effekt på måluppfyllelse, en forskningsgenomgång som gjordes på uppdrag av Skolverket: Vilken specialpedagogik leder till förbättrad måluppfyllelse? Claes resonerar kring några metoder/arbetsätt och deras effekt på kunskapsprestationer t ex kamratlärande (peer tutoring), samarbetslärande (cooperative learning), explicit undervisning (direct instruction), metakognitiva strategier och individuellt lärande. Mer om detta finns att läsa i forskningsrapporten som finns på Utbildningsdepartementets hemsida www.regeringen.se

Sammanfattningsvis menar Claes att det är vad som görs snarare än var det görs som har effekt. Inkludering kan även göras av helt andra skäl.

Föreläsningen anlade ett metaperspektiv på vår konferens och kändes som en bra sammanfattning av vårt specialpedagogiska uppdrag.

Läs också Inkluderande undervisning – vad kan man lära sig av forskningen? Den finns att ladda ner på SPSM:s hemsida: www.spsm.se

Mer om Rikskonferensen: www.sfsp.se
Sök på kompetensutveckling/tidigare konferenser. Här finns presentationerna utlagda.

En glädjande nyhet är att Rikskonferensen lockade till sig 45 nya medlemmar till Svenska förbundet för Specialpedagogik.